

Jordbruksutskottets betänkande

1978/79:37

med anledning av motioner om vissa jordbrukspolitiska frågor

Motionerna

I motionen 1978/79:755 av Gunnar Nilsson och Knut Johansson (båda s) hemställs att riksdagen beslutar att hos regeringen anhålla att en utredning tillsätts med uppgift att behandla de i motionen angivna frågorna rörande jordbrukarnas inkomstföljsamhet och markpriserna.

I motionen 1978/79:979 av Anders Dahlgren m. fl. (c) hemställs att riksdagen hos regeringen begär förslag om kostnaderna för anlitan­de av avbytarservicen inom jordbruket vid inkallelse till militär repetitionsutbildning i enlighet med vad som anförs i motionen.

I motionen 1978/79:995 av Einar Larsson m. fl. (c) hemställs att riksdagen hos regeringen begär en utredning angående jordbruksproduktionens sårbarhet och försörjningsberedskapen i fråga om livsmedel i enlighet med vad som anförs i motionen.

I motionen 1978/79:1449 av Eric Holmqvist m. fl. (s) hemställs, såvitt nu är i fråga (yrkandena 1, 2 och 5), att riksdagen beslutar 1. att konsumentrepresentationen i jordbruksnämnden utökas, 2. att konsumentrepresentationen i de sju regleringsföreningarna utökas med två ledamöter i varje förenings styrelse, 5. att anhålla att regeringen genom ett lämpligt organ främjar en ökad samverkan mellan jordbruk, industri, förpacknings- och frys­företag samt handel och forskning i avsikt att främja export och marknadsföring av därför lämpliga jordbruksprodukter.

I motionen 1978/79:1457 av Svante Lundkvist m. fl. (s) hemställs att riksdagen beslutar 1. att som sin mening ge regeringen till känna vad som i motionen anförts om utökningen av representationen för allmänintresset i jordbruksnämndens styrelse, 2. att hos regeringen begära en utredning om konsumentdelegationens ställning, sammansättning och resurser, i enlighet med vad som anförts i motionen, varvid utredningen också bör pröva möjligheterna till ett vidgat konsumentinflytande i de olika regleringsföreningar som sköter jordbruksprisregleringens praktiska hantering.

Utskottet

I detta betänkande tar utskottet upp ett antal vid årets början väckta motioner rörande olika jordbrukspolitiska frågor.

I motionen 755 påtalas de svårigheter som föreligger att få en rättvisande jämförelse mellan jordbrukarinkomster och löntagarinkomster. Ett annat

problem som berörs i motionen är sambandet mellan markpriser och producentpriser. Dessa frågor bör enligt motionärernas mening göras till föremål för en förutsättningslös genomlysning. Därvid är det nödvändigt att analysera problemen kring mätning av olika gruppers levnadsförhållanden speciellt med tanke på olikheterna beträffande företagare- och löntagargrupper. I detta avseende bör samordning ske med den utredning som har initierats av motionen 1977/78:931 om en fördjupad levnadsnivåundersökning beträffande företagare och jordbrukare. Det är vidare av vikt att utarbeta mer detaljerade regler för hur resultatet av dylika jämförelser skall användas för att reglera jordbrukets inkomster. Vidare framhålls i motionen att det är nödvändigt att kartlägga sambandet mellan markpriser och producentpriser samt även här reglera hur markvärdestegringen skall behandlas.

Utskottet vill erinra om att frågan om jordbrukarnas inkomstfölsamhet behandlades våren 1978 av riksdagen (prop. 1977/78:154, JoU 1977/78:34, rskr 1977/78:348) i samband med att riksdagen godkände förslag till prisreglering på jordbruksprodukter för treårsperioden 1978/79–1980/81. Utskottet uttalade därvid följande med anledning av en motion om utredning av inkomst- och förmögenhetsutvecklingen inom jordbruket:

Enligt jordbruksministern är det angeläget att undersökningar fortlöpande sker bl. a. av arbetsåtgången inom jordbruket och levnadsstandarden för olika grupper jämte de prestationer som standarden grundar sig på. Det kan därvid bl. a. vara av intresse att beakta att en avsevärd del av åkerarealen brukas på arrende. Resultat av dessa undersökningar bör ingå i det material som läggs till grund för de bedömningar som inför varje regleringsperiod bör göras om huruvida inkomstmålsättningen uppnåtts.

Utskottet, som delade jordbruksministerns uppfattning om värdet av ifrågavarande undersökningar, fann inte tillräckliga skäl för att då påkalla någon sådan ytterligare utredning i ämnet som motionärerna förordade.

Den motion som omnämns i nu ifrågavarande motion behandlades av riksdagen hösten 1978 (FiU 1978/79:5, rskr 1978/79:34). I finansutskottets betänkande hänvisades till riksdagsbeslutet våren 1978 om prisregleringen på jordbruksprodukter. Finansutskottet uttalade bl. a. följande:

Enligt vad utskottet inhämtat påbörjades med anledning av riksdagens beslut ett arbete på detta område vid statens jordbruksnämnd. Arbetet har senare överfört till en särskild projektgrupp som tillsatts av lantbruksekonomiska samarbetsnämndens inkomstgrupp. I projektgruppen ingår representanter för de överläggande parterna samt från jordbruksnämnden, statistiska centralbyrån, institutet för social forskning och lantbruksuniversitetet. Målet för gruppens arbete är att vid överläggningarna hösten 1980 inför en ny regleringsperiod kunna presentera material som ger en bredare belysning av levnadsstandarden för jordbrukare och jämförbara grupper.

Med anledning av den nu väckta motionen vill utskottet erinra om att ett omfattande material över inkomst- och lönsamhetsutvecklingen i jordbruket fortlöpande tagits fram som underlag för överläggningarna om priserna på

jordbrukets produkter. I anslutning till överläggningarna våren 1978 beslöts som nyss nämnts att material skulle tas fram som belyser levnadsstandarden för jordbrukare och för jämförbara grupper liksom de prestationer som standarden grundar sig på. Huvuddelen av den problematik som berörs i motionen 755 torde kunna innefattas i detta utredningsuppdrag.

Vad särskilt gäller hänsynstagande till penningvärdeförändringarnas inverkan på beräkningen av inkomstutvecklingen vill utskottet erinra om att någon ingående analys inte gjordes av 1972 års jordbruksutredning. I dess betänkande anfördes endast att det inte ansetts möjligt att inom inflations-skyddets ram uppställa automatiska regler för beaktande av eventuellt uppkommande kapitalvinster/förluster. Hänsynstagande till sådana vinster/förluster borde därför enligt utredningens mening liksom ditills ske på bedömningsmässiga grunder i samband med prisöverläggningarna. I prop. 1977/78:19 om nya riktlinjer för jordbrukspolitiken m. m. refererades uttalandet av dåvarande jordbruksministern men lämnades utan kommentar.

Frågan var uppe till behandling vid prisöverläggningarna våren 1978. Med hänsyn till dels de kapitalvinster i fastigheter och lånat kapital som hade skett inom jordbruket under senare år, dels det ekonomiska läge som Sverige befann sig i, föreslog jordbruksnämnden att man den 1 juli 1978 inte skulle genomföra de prisjusteringar på jordbruksprodukter som en tillämpning av reglerna för inkomstfölsamheten skulle kunna motivera. Enligt vad utskottet erfarit skulle en sådan tillämpning ha inneburit att jordbruket skulle ha tillförts ytterligare drygt 100 milj. kr.

Utskottet finner för sin del starka skäl tala för att hithörande frågor, till vilka också bör hänföras den i motionen 755 berörda frågan om markpriserna, blir föremål för en ingående analys. En omständighet som därvid bör särskilt beaktas är att en betydande del av landets åkerareal eller ca 40 % brukas på arrende. Ett närmare klarläggande av hithörande faktorer bör bli av stort värde för de fortsatta prisöverläggningarna.

Det bör ankomma på regeringen att ta närmare ställning till om en sålunda förordad undersökning kan genomföras i samband med det arbete som pågår inom den i det föregående nämnda projektgruppen vid den lantbruks-ekonomiska samarbetsnämnden eller annorstädes eller om en särskild utredning bör tillsättas för ändamålet.

Utskottet hemställer att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet här anför med anledning av motionen 755.

Motionerna 1449, yrkandena 1 och 2, samt 1457, yrkandena 1 och 2, berör representationen för allmänintresset i jordbruksnämndens styrelse, konsumentdelegationens ställning, sammansättning och resurser samt konsumentrepresentationen i de s. k. regleringsföreningarna på jordbrukets område. De i motionerna väckta förslagen syftar till att inom förhandlingssystemet för jordbruksprisregleringens utformning förstärka och utveckla de intressen som företräds av det allmänna och konsumenterna.

Utskottet vill erinra om att riksdagen nyligen haft dessa frågor uppe till prövning såväl i anslutning till behandlingen av prop. 1977/78:19 om nya riktlinjer för jordbrukspolitiken, m. m. som senare (JoU 1977/78:10 och 1977/78:13). Riksdagen fann i nämnda sammanhang motionsyrkanden motsvarande de nu föreliggande inte böra föranleda någon särskild riksdagens åtgärd. Beträffande den närmare motiveringen för riksdagens beslut får utskottet hänvisa till sitt yttrande i betänkandet JoU 1977/78:10 i berörda delar (s. 20–22 och 25).

Några sådana omständigheter som talar för att riksdagen nu skulle inta ändrad ståndpunkt i här berörda spörsmål har enligt utskottets mening inte förebragts. Utskottet föreslår därför att motionerna avslås i nu förevarande avseende.

I motionen 1449 framförs ett yrkande om att regeringen genom lämpligt organ bör främja en ökad samverkan mellan jordbruk, industri, förpacknings- och frysföretag samt handel och forskning i avsikt att främja export och marknadsföring av därför lämpliga jordbruksprodukter. Med hänsyftning bl. a. på sockerbetsodlingen och odlingen av gröna ärtor framhålls i motionen att ett närmare samarbete i berörda hänseenden skulle kunna ge ökade utvecklingsmöjligheter framför allt när det gäller att i Skåne producera och marknadsföra livsmedel.

Utskottet vill för sin del framhålla att ett närmare samarbete mellan i motionen berörda intressenter givetvis är av värde inte bara från regionala utgångspunkter utan även är av betydelse från allmänt jordbrukspolitiska synpunkter. Den önskvärda samverkan bör i stor utsträckning kunna komma till stånd genom de berörda parternas egna initiativ. Utskottet vill i detta sammanhang erinra om de exportfrämjande åtgärder som med stöd av det allmänna sker t. ex. genom Sveriges exportråd. Utskottet förutsätter att regeringen samt berörda myndigheter och organisationer har sin uppmärksamhet riktad på hithörande frågor och vidtar de åtgärder som kan befinnas erforderliga för att främja avsättningen och exporten av därför lämpliga jordbruksprodukter.

Utskottet förordar att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet med anledning av motionen 1449 i denna del anfört.

Enligt motionen 995 bör vissa av sekretariatet för framtidsstudier presenterade undersökningar rörande det sårbara samhället tas till utgångspunkt för en prövning av vilka anpassningar som i fredstid bör göras för att minska jordbruksproduktionens sårbarhet och för att stärka försörjningstryggheten avseende livsmedel vid såväl långvarig avspärrning som vid mer kortvariga störningar, exempelvis snöstorm och strömbavbrott. Sådana anpassningar kan avse bl. a. företags- och produktionsstrukturen, frigörelse från beroendet av importerade produktionsmedel och ändrad produktionsteknik. Med hänvisning till det anförda hemställs att riksdagen hos regeringen begär en utredning angående jordbruksproduktionens sårbarhet och försörjningsberedskapen i fråga om livsmedel.

Utskottet får anföra att sårbarhetsstudier liknande de i motionen nämnda gjorts inom sekretariatet för säkerhetspolitik och långsiktsplanering inom försvarsdepartementet. Vidare har försörjningsberedskapsutredningen i sitt betänkande pekat på vissa särskilt känsliga sektorer inom försörjningsberedskapens område.

Inom det ekonomiska försvaret pågår även studier av livsmedelsförsörjningen i krig som ett led i det långsiktiga planeringsarbetet. Studierna syftar till att belysa livsmedelsförsörjningen med hänsyn bl. a. till samhällsutvecklingen. Statens jordbruksnämnd har förra året erhållit uppdrag att som grund för statsmakernas överväganden vad gäller produktionsinriktning och beredskapslagring, fortlöpande utföra beräkningar rörande försörjningsförmågan på livsmedelsområdet samt följa ändringarna i produktionsinriktningen och produktionsutvecklingen för enskilda produkter bl. a. med hänsyn till beredskapssynpunkter.

Vidare kan nämnas att 1978 års försvarskommitté (Dir. 1978:30) bl. a. har till uppgift att analysera den svenska samhällsutvecklingen från sårbarhets- och resurssynpunkt. Därmed kommer statsmakerna att få underlag för beslut om åtgärder för att på lång sikt minska det svenska samhällets sårbarhet. För att öka kunskaperna om vilka åtgärder som bör vidtas på kort sikt för att minska sårbarheten övervägs inom regeringskansliet att tillsätta en interdepartemental arbetsgrupp. Gruppen skall med utnyttjande av disponibla utredningar och studier samt av myndigheterna anmälda brister i det svenska samhället lämna förslag till de åtgärder som inom olika områden, bl. a. jordbruksproduktionen, bör vidtas för att på kort sikt minska det svenska samhällets sårbarhet.

Som framgår av den nu lämnade redogörelsen pågår f. n. på olika områden undersökningar och studier ägnade att belysa problemen med livsmedelsförsörjningen från beredskapssynpunkt. Undersökningarna är emellertid i regel inriktade på speciella delfrågor inom olika sektorer inom förevarande problemkomplex. Från jordbrukspolitisk synpunkt skulle det enligt utskottets mening otvivelaktigt vara av värde om man genom en samordning av undersökningarna kunde få en mera övergripande analys av effekterna på livsmedelsberedskapen vid exempelvis ett sådant läge som beskrivs i motionen 995 med avspärning eller med annan mera omfattande produktionsstörning. Utskottet vill för sin del förorda att riksdagen uttalar sig för att en sådan övergripande analys genomförs. Huruvida detta bör ske genom en för ändamålet särskilt tillsatt utredning eller på annat sätt bör ankomma på regeringen att bedöma.

Vad utskottet med anledning av motionen 995 anfört bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

Utredningen om utbyggd avbytarservice inom jordbruket som avlämnades i början av år 1978 behandlade frågan om avbytare såväl vid planerad ledighet och sjukdom som vid militärtjänstgöring. Frågan togs upp i prop. 1977/

78:154 om reglering av priserna på jordbruksprodukter m. m., och riksdagen beslöt att i huvudsaklig överensstämmelse med vad utredningen förorddat anta ett principförslag för utbyggnaden av avbytarservicen under en tioårsperiod. Det ansågs inte lämpligt att i detalj besluta om hur och i vilken takt utbyggnaden av avbytarservicen skulle ske. Enligt jordbruksministerns mening borde det dock vara möjligt att inom den angivna tidsperioden nå målet att alla lantbrukare som så önskar skall kunna erbjudas avbytare vid sjukdom, regelbunden ledighet, semester och militär repetitionsutbildning. Takten i utbyggnaden fick dock i praktiken anpassas till de medel som årligen kunde ställas till förfogande för att begränsa kostnaderna för den enskilde och till möjligheterna att rekrytera avbytare. I prop. 1978/79:154 framhölls att kostnaderna för avbytare vid militär repetitionsutbildning hade en speciell karaktär, varför de krävde ytterligare överväganden. Jordbruksministern anförde att han hade för avsikt att senare återkomma till regeringen i denna fråga.

I motionen 979 påtalas att något förslag i frågan om kostnaderna för avbytare vid inkallelser av jordbrukare till militär repetitionsutbildning ännu inte har lagts fram. Motionärerna framhåller att det med nuvarande regler medför stora kostnader för en värnpliktig lantbrukare att vid militärinkallelse anlita avbytarservicen. Med hänsyn härtill är det angeläget att frågan bringas till en lösning.

Utskottet framhöll i samband med att grunderna för den utbyggda avbytarservicen inom jordbruket antogs att utskottet förutsatte att frågan om kostnaderna för avbytare vid militär repetitionsutbildning i lämpligt sammanhang ånyo skulle komma att föreläggas riksdagen. Med anledning av vad i motionen 979 anförts vill utskottet för sin del framhålla önskvärdheten av att övervägandena i ämnet bedrivs med all möjlig skyndsamhet, så att förslag till lösning av frågan i en nära framtid kan föreläggas riksdagen för beslut.

Vad utskottet här anfört bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

Med hänvisning till det anförda hemställer utskottet

att riksdagen

1. med anledning av motionen 1978/79:755 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anförde om viss undersökning om jordbrukarnas inkomstfölsamhet och markpriserna,
2. beträffande konsumentrepresentationen i statens jordbruksnämnd, m. m. avslår motionerna 1978/79:1449, yrkandena 1 och 2, samt 1978/79:1457,
3. med anledning av motionen 1978/79:1449, yrkandet 5, som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anförde om främjande av avsättning och export av vissa jordbruksprodukter,
4. med anledning av motionen 1978/79:995 som sin mening ger

regeringen till känna vad utskottet anfört om viss undersökning rörande livsmedelsberedskapen vid avspärning, m. m.,

5. med anledning av motionen 1978/79:979 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört om förslag rörande kostnaderna för avbytare för jordbrukare vid militär repetitionsutbildning.

Stockholm den 22 maj 1979

På jordbruksutskottets vägnar

EINAR LARSSON

Närvarande: Einar Larsson (c), Svante Lundkvist (s), Hans Wachtmeister (m), Maj Britt Theorin (s), Bertil Jonasson (c), Grethe Lundblad (s), Börje Stensson (fp), Åke Wictorsson (s), Arne Andersson i Ljung (m), Gunnar Olsson (s), Märta Fredrikson (c), Anders Dahlgren (c), Karl-Erik Svartberg (s), Sven Eric Lorentzon (m) och Wivi-Anne Radesjö (s).

Reservation

Svante Lundkvist, Maj Britt Theorin, Grethe Lundblad, Åke Wictorsson, Gunnar Olsson, Karl-Erik Svartberg och Wivi-Anne Radesjö (alla s) anser att

dels den del av utskottets yttrande på s. 4 som börjar med "Utskottet vill erinra" och slutar med "förevarande avseende" bort ha följande lydelse:

Med anledning av vad i motionerna anförts finner utskottet för sin del skäl uttala att motiven för den utvidgning av representationen för allmänintresset i jordbruksnämndens styrelse som riksdagen år 1976 ställde sig bakom numera får anses ha ökat i styrka inte minst mot bakgrund av utvecklingen på livsmedelssubventionernas område.

I fråga om jordbruksnämndens konsumentdelegation föreslog 1972 års jordbruksutredning att dess ställning och sammansättning på nytt borde ses över. Härvid borde enligt utredningen bl. a. prövas om konsumentintresset i delegationen kan renodlas och om synpunkter från förbrukarsidan inom livsmedelssektorn lämpligen bör inhämtas i annan ordning.

Utredningens förslag om en översyn av konsumentdelegationens ställning i förhållande till jordbruksnämnden tillstyrktes av riksrevisionsverket, konsumentverket, konsumentdelegationen, LO och KF m. fl. En omprövning av delegationens sammansättning i syfte att bl. a. renodla konsumentintresset rekommenderades av konsumentverket, LO och TCO. Enligt utskottets mening talar mycket för att den av utredningen föreslagna översynen nu kommer till stånd, varvid bl. a. delegationens behov av

ytterligare kansliresurser bör prövas. Vid översynen bör också undersökas huruvida konsumentverket bör erhålla en anknytning till delegationen liksom om det under senare år stigande intresset för en näringsriktig kost motiverar att delegationen får tillgång till näringsfysiologisk expertis. I sammanhanget bör jämväl den i motionerna berörda frågan om konsumentrepresentationen i regleringsföreningarna på jordbrukets område lämpligen tas upp till prövning.

Vad utskottet här anfört med anledning av motionerna 1449, yrkandena 1 och 2, samt 1457 bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

dels utskottets hemställan under 2 bort ha följande lydelse:

2. beträffande konsumentrepresentationen i statens jordbruksnämnd, m. m. som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört med anledning av motionerna 1978/79:1449, yrkandena 1 och 2, samt 1978/79:1457,